

NÉHÁNY RENDÉSZETI FOGALOM A MÚLTBÓL

Az elmúlt négy évben a Magyar Rendészettudományi Társaság elsődleges céljai között szerepelt a rendészettudomány elfogadtatása, az MTA rendszerébe történő beillesztése. E folyamat fő része a rendészet fogalmának megalkotása, továbbá a rendészet szaknyelvének kialakítása rögzítése. Az elmúlt időszakban ennek szellemében több konferenciára, műhelyvitára került sor, elkészült a rendészettudományi szószedet I. része, ám teljesen nem lehetünk elégedettek az eredménnyel. Munkámmal a rendészet fogalom megalkotásához kívánok hozzájárulni azáltal, hogy a rendészet kialakulásának időszakában elterjedt rendészet fogalmakat megjelenítsem.

A XIX század második felében a magyar rendészettudományán kutatói többnyire német szakirodalomra támaszkodtak, így magam is fontosnak tartom a német források bemutatását. Így többek között Robert Mohl Die Polizeywissenschaft 1832 több kiadást megért munkája szolgált forrásul a téma magyar művelőinek, amelyben közrendészet tudományt és közrendészet intézetet szűkebb területen vezet le, és megkülönbözteti a megelőző igazságügyi intézettől. Időben később (1870) egy másik német rendészettudománnyal foglalkozó szakember Lorenz von Stein szerint: „*Rendészet mindaz a forma, amelyen keresztül a kormány az igazgatásba beavatkozik, illetve a rendészet a közigazgatásának egy része.*”

A XIX század első rendészettudomány művelője: Karvasy Ágoston⁴⁴². A rendészettudományhoz kapcsolódó művében: A közrendészeti tudományban⁴⁴³ az alábbi fő témákat fejtette ki:

- *közrendészeti tudománynak fő elvei,*
- *cultur politika oktatás, tudós társaságok, vallási műveltség,*
- *szegényi rendőrség,*
- *az államnak közbátorléte,*
- *a személyek bátorléte,*
- *orvosi rendőrség, vagyis közegészségügy,*
- *vagyonbátorság.*

⁴⁴² Karvasy Ágoston közgazdász, egyetemi tanár, az MTA I. tagja (1846). 1830-ban ügyvédi, 1832-ben jogi doktori oklevelet szerzett és Pesten ügyvédként kezdte pályáját. 1835-ben a nagyváradi jogak.-n a politikai tudományok és a m. váltójog tanszékére nevezték ki. 1838-ban a győri jogak.-ra helyezték át, ahol 1848-ig működött. Elsőként adta elő m. nyelven a politikai tudományokat. 1849-től 1868-ig a pesti egy.-en tanár. Munkásságára elsősorban Adam Smith és Friedrich List tanai hatottak. ~ írta az első m. nyelvű közgazdaságtani és jogi tankönyvet. – M. A politikai tudományok rendszeresen előadva (I–III. Győr, 1843–44); A magyar váltójog (Győr, 1846); A közönséges váltórendszabály (Buda, 1850); Népszerű nemzetgazdaságtan (Pest, 1861); Az államháztartási vagyis pénzügyi tudomány (Pest, 1862); A közrendészeti tudomány (Pest, 1862); Az alkotmányi és igazságügyi politika (Pest, 1862); A váltójogtan (Pest, 1862); A magyar váltójogi eljárás (Pest, 1964); Az ausztriai általános polgári törvénykönyv (Pest, 1870).

⁴⁴³ (Pest, 1862)

Ma már megmosolyogtató a közbátorlét, vagy vagyombátorság, de úgy gondolom jól beazonosítható a köz és magán (vagyon) biztonsággal. A fentiekén túl Karvasy művében részletesen rögzítette a közrendészet tudomány fogalmát, e szerint: „A közrendészet tudomány (Polizeywissenschaft) azon elveknek foglalataja, melyeknek alkalmazása által az államban a fenyegetődő veszélyek és háborítások közvetlenül elháríthatnak, azoknak káros következtetései megszüntetnek vagy enyhíthetnek, és az emberek finomabb szükségletei, melyeket a magasabb műveltség kíván kielégíttetnek. A veszélyek és a háborítások, melyeknek elhárítása a közrendészet tudomány tárgyát képezi, származhatnak vagy az emberek gonosz akaratából, vagy azoknak vigyázatlanságából, vagy a természeti elemektől, azaz az emberi akartól független eseményektől”⁴⁴⁴ Véleményem szerint ez az első magyar nyelven megalkotott fogalom, amelynek főbb gondolatai ma is időt állóak. Ezek közül is kiemelem az államban leselkedő veszélyek elhárítását, felszámolását.

Időben később 1865-ben jelenik meg Pauler Tivadar: Jog és államtudományok encyclopaediája, amelyben a közrendészetet is tárgyalja és a német szerzők, valamint Karvasy Ágoston munkáira hivatkozva a következő vélekedik rendészet fogalmáról: „Az államadalom végcéljai létesítésére, a jogsértések lehetséges megelőzésére, a társadalmi rendet fenyegető veszélyek elhárítására, azok káros következményeinek megszüntetése szükséges; az e cél közvetlen elérésére alakított intézetek a rendészet köréhez számíthatnak; a rendészet politikai, vagy rendészet annál fogva azon elvek rendszeres foglalataja, melyek szerint a belbátorságot és a polgári rendet fenyegető veszélyek közvetlenül elhárítandók, azoknak káros következményeik megszüntetendők.”⁴⁴⁵ Pauler már nem általános veszélyek felszámolásáról, hanem konkrétan a jogsértések megelőzéséről, és a társadalmi rendet fenyegető veszélyek elhárításáról beszél. Pauler szerint a rendészet fő feladata a polgári rend fenntartása. A fogalomból jól kiolvasható a köz (állami) és magánbiztonság védelme.

A továbbiakban fontosnak tartom megemlíteni a XIX század utolsó évtizedeiben készült lexikonokban megjelenített rendészetrel kapcsolatos fogalmakat. Így az Egyetemes Magyar Encyclopaedia⁴⁴⁶ szerint: „A rendőrség, azon intézkedések összessége, melyek az államban a rend és közbiztonság fenntartására és védelmére hivatnók, s melyeknek végrehajtása az államkormány felügyelete alatt álló közegek által teljesíttetik... A megkülönböztetés közbiztonsági és jóléti rendőrség között sokat veszített előbbi fontosságából, miután a jóléti rendőrségnek nagy részét, mint nem rendőrségi ténykedést a közigazgatás többi ágaiba osztották be.”

Ugyanerről a Magyar Lexikon⁴⁴⁷ a következőket rögzítette: „A rendőrség (lat. *politia*; gör. *politeia*; m. államigazgatás.) valamely államban a közbiztonság, jólét, a társadalom és az állam szabad fejlődése fölött való gondoskodással megbízott hatósági intézmény, mely azonban az igazságszolgáltatástól el van különítve. A rendőrség a gyors segély nyújtására rendkívüli hatalommal van felruházva és a rend érdekében parancsokat és rendeleteket büntetés kiszabása mellett is hozhat, s a közbiztonság fenntartására rendőri vétségeknél büntetést is alkalmazhat, továbbá tiszte valamely titokban elkövetett bűn felfedezésére minden lehetőt elkövetni.”

A rendészet és a közigazgatás közötti viszony, kapcsolat a kezdetektől fogva vita tárgyát képezte. Ezt igazolják Grünwald Béla közigazgatási, jogi szakember által

⁴⁴⁴ Karvasy Ágost A közrendészet tudomány. Pest Emich Gusztáv tulajdona 1862.

⁴⁴⁵ Pauler Tivadar: Jog és államtudományok encyclopaediája. Pest Emich Gusztáv tulajdona 1865.

⁴⁴⁶ Egyetemes Magyar Encyclopaedia XI. kötet, Kiadja: Szent István Társulat. Buda-Pest, 1873.

⁴⁴⁷ Magyar Lexikon XIV. kötet (Az egyetemes ismeretek encyklopaediája) Budapest, 1884.

megfogalmazottak is. Grünwald Béla⁴⁴⁸ 1884-ben a következőket írta „A közigazgatás harmadik nagy funkciója az egyesekkel szemközt a rendészet. A rendészet az állam azon tevékenységét jelenti, mellyel a külső lét biztonságát, mely az emberi fejlődés fő feltételeinek egyike, megadja az állam polgárainak. A rendészet tárgya tehát valamely közveszélyes tényező s feladata a védelem a tényező hatása ellen... nem lehet saját rendszere, hanem a belbiztosítás rendszeréhez alkalmazkodik, s a rendészetnek ugyanazon rendszere van mint a belbiztosításnak... a rendészet tevékenysége (negatív) fenntartó és oltalmazó.”⁴⁴⁹ Hasonlóan Grünwaldhoz, Csiky Kálmán⁴⁵⁰ is a közigazgatás részeként határozza meg a rendészetet. Csiky 1889-ben kifejtett álláspontja szerint, a rendőri igazgatás – mint közigazgatási tevékenység – súlypontja az egyén létfeltételeinek biztosításában fekszik, vagyis a „személynek úgy a természet, mint, az emberek fékezhetetlen ereje részéről fenyegetett biztonsága megóva és védelmezve legyen. Az államhatalomnak e célra irányított tevékenysége, intézkedései és intézményeinek összessége képezi a rendészetet és az erre vonatkozó közigazgatási jogszabályok alkotják a rendészet jogát.”⁴⁵¹

A rendészet kialakulásának időszakára esik a Fővárosi Rendőrségről szóló törvény megalkotása, amely egyben az alapját képezi a későbbi állami rendőrségnek. Az 1881-ben elfogadott törvény 2.§-a⁴⁵² rögzítette a rendőrség feladatait. E szerint a „fővárosi rendőrség feladata: működési területén a személy- és vagyon-biztonságot megóvni, a békét és közrendet fenntartani, a büntetőtörvények, a rendeletek és szabályrendeletek megszegését, a véletlenségből vagy bármily természetű mulasztásból eredhető veszélyeket és károkat lehetőleg megakadályozni, a megzavart rendet és békét helyreállítani, az ezek ellen vétőket kipuhatolni és megfenyítés végett az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak feljelenteni, illetőleg átadni, s általában a figyelő, megelőző és felfedező rendőrség feladatait a jelen törvény keretén belül teljesíteni.”⁴⁵³ A rendőrség feladatai és a rendészettudomány fogalma között a hasonlóság jól tetten érhető. Így nem meglepő, hogy az 1909-ben kiadott Rendőri Lexikonban a következőket olvashatjuk: „Rendészet alatt értjük az állam belügyi igazgatásának a közrend és a közbiztonság fenntartására irányuló, kényszerítő hatalommal rendelkező tevékenységét. A rendészet tehát állami feladat. A többi igazgatási ágaktól független, és önálló. A rendőri feladatok köre az ismert hármas felosztás szerint magában foglalja a megelőzést, a megakadályozást, és a felderítést. A tételes rendőri jogon túli ezen

⁴⁴⁸ Grünwald Béla 1839. december 2-án született a Hont vármegyei Szentantalon, magyarosodott német gazdatiszt és szlovák anya gyermekeként. Jogot tanult, ifjúkorában járt Párizsban, Berlinben, Heidelbergben, majd hivatalnok pályára lépett. 1868-ban Zólyom vármegye főjegyzőjének választották, 1871-ben ugyanitt alispán lett. Az itt szerzett tapasztalatokat használta fel a hetvenes években írott, a közigazgatás és a nemzetiségi kérdés, valamint a közszabadság kérdéseit boncolgató röpirataiban.

⁴⁴⁹ Grünwald Béla: A közigazgatás és a személyi élet Budapest, 1884.

⁴⁵⁰ Csiky Kálmán (Kenderes, 1843. febr. 5. – Bp., 1905. márc. 13.): történeti és jogi fordító, népszerűsítő közigazgatási jogász, egyetemi tanár, költő. Debrecenben, Pesten és külföldön tanult. 1870-től a bp.-i ref. főgimn. latintanára, egyúttal a Pesti Hírlap, majd a Korunk, végül a Nemzeti Hírlap munkatársa. 1870-ben haditudósítói kényszerűen is működött a porosz-francia háborúban. 1881-84 között egy.-i képviselő. 1884-től műegy. tanár (közjog-magánjog). Római és francia történetírókat (Tacitus, Boissler, Thierry) és latin jogi szövegeket (Werböczy Tripartituma stb.) fordított. Több verse is megjelent. – F. m. A magyar alkotmánytan... (Bp., 1879); Magyar állam közigazgatási joga (I-II, Bp., 1888-89); Művelődéstörténet-rajz a hit és babona múltjából (Arad, 1891); Haditudósító levelek az 1890-71-i német francia háború színteréről (Bp., 1914).

⁴⁵² A törvény indoklásául a következők hangzottak el: „Az első három szakasz kimondja, hogy a fővárosi rendőrséget az állam kezeli saját közegei által, annak figyelő, megelőző és felfedező feladatát körvonalazza általánosságban, s megkülönböztetvén a közigazgatási rendőrséget a törvénykezésitől (gerichtliche Polizei) ez utóbbinak a rendőrség közreműködését teljes mértékben biztosítja.”

⁴⁵³ 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről

*körben kell helyet foglalnia a diszkréciónárius jognak is melynek ugyancsak sohasem szabad e határokat átlépnie.*⁴⁵⁴ A rendőrségi lexikonban összefoglaltak a korszak szabályzataiban is megjeleni. Újdonsága, hogy elsőként rögzítette a rendőrség diszkréciónárius jogait, ami a mai napig él.

Ugyanebben az időben, pontosabban 1907-ben kiadott Magyar jogi lexikon a rendészetet egyértelműen közigazgatási funkciónak határozza meg, bár elismeri, hogy a rendészetnek van önálló funkciója is mint pld.: „...a bűncselekmények elkövetésének megakadályozása ezzel kapcsolatban személy és vagyonsbiztonság fenntartása.”

A XIX. század végén és a XX. század elején megjelent rendészettel kapcsolatos elméleti munkákból az alábbi következtetések összegezhetők:

1. A magyar rendészettudomány kialakulása a német szakirodalomra támaszkodva a XIX. század második felére tehető.
2. A vizsgált időszakban is vita tárgyát képezte a rendészet önállósága, illetve a közigazgatáshoz való tartozása.
3. A rendészet minden esetben állami tevékenységként határozta meg.
4. A rendészet fő irányvonala: közrend fenntartása, a veszély felderítése, megelőzése, felszámolása, a rend helyreállítása.

Rövid írásom csak első része a rendészet fogalom története köréből. Tovább kutatva témát tervezem, hogy a rendészettudomány XX. század jeles művelőinek, többek között: Somló Bódog, Concha Győző, Tomcsányi Moric, Magyary Zoltán, és Szamel Lajos munkáinak felkutatását, rendészet fogalomról alkotott képük elemzést, megjelenítését.

Felhasznált irodalom:

1. 1840. évi IX. törvénycikk a mezői rendőrségről 1894. évi XII. törvénycikk a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről
2. 1871. évi XL. törvény cikk a gátrendőrségről
3. 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről
4. 1881. évi XXI. törvénycikk indokolása a Budapest fővárosi rendőrségről
5. Borbély Zoltán – Kapy Rezső: A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941 Budapest, 1942
6. Concha Győző: A kilencvenes évek reformeszméi és előzményeik Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda
7. Concha Győző: A rendőrség természete és állása szabad államban (1901); Megjelent: A magyar közigazgatás tudomány klasszikusai 1874-1947. Budapest, 1988.
8. Csiky Kálmán: A magyar állam közigazgatási joga II. kötet Budapest, 1889.
9. Dornik Henrik: Külföldi rendőrségek. A német, osztrák és francia rendőrségek szervezete és működése. Budapest 1916. Pátria
10. Egyetemes Magyar Encyclopaedia XI. kötet, Kiadja: Szent István Társulat. Buda-Pest, 1873
11. Finszter Géza: A rendészet elmélete KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2003
12. Grünwald Béla: A közigazgatás és a személyi élet Budapest, 1884
13. Hivatalos műszótár a belügyi igazgatás részére 1928 (*sajtó rendészet*)
14. Justi: Grundsätze der Polizeiwissenschaft Götting 1756
15. Kántás Péter: A rendészet fogalmához Új Rendészeti Tanulmányok 1997/1.
16. Karvasy Ágost A közrendészeti tudomány. Pest Emich Gusztáv tulajdona 1862
17. Magyar jogi lexikon hat kötetben. Szerk.: Márkus Dezső. Budapest 1907 Pallas
18. Magyar Közrendészet. Folyóirat 1890-1891. Szerk.: Bagi László

⁴⁵⁴ Rédey Miklós – Laky Imre (szerk.) Rendőri Lexikon közrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betürendes kézikönyve (lezáratott 1909. évi július hó 31-ikével)

19. Magyar Lexikon XIV. kötet (Az egyetemes ismeretek encyklopaediája) Budapest, 1884.
20. Parádi József: Rendvédelem vagy rendészet Belügyi Szemle, 2001/2.
21. Pauler Tivadar: Jog és államtudományok encyklopaediája. Pest Emich Gusztáv tulajdona 1865.
22. Pavlik Ferenc – Laky Imre: Határrendészet. Budapest 1907. Pátria
23. Petrovics László: Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat. Budapest, 1884
24. Rédey M-Laky I: Rendőrségi lexicon 1903 (*megelőző rendészet*)
25. RENDŐRI LEXIKON KÖZRENDÉSZETI ÉS BÜNTETŐJOGI TUDNIVALÓK BETUREND ES KÉZIKÖNYVE (LEZÁR AT OTT 1909. ÉVI JÚLIUS HÓ 31-IKÉVEL) SZER KESZTIK REDEY MIKLÓS R TANÁCSOS LAKY IMRE R. FELÜGYELŐ
26. Révai Nagy Lexikona XIII. kötet, Budapest, 1915.
27. Robert Mohl: Die Polizeywissenschaft 1832
28. Sallai János: Rendészet fogalom születése. 2007. MRTT műhelyvitán elhangzott előadás anyaga.
29. Szamel Lajos: A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai Rendészeti tanulmányok 1992./1.
30. Tisza Miksa: Magyarország rendőrségének története 1913
31. Vásárhelyi Gyula: Rendészet (rendőri büntetőbíráskodás, a rendőri hatóságok és közegek részvétele a bűnügyi nyomozásban) RENDŐRIGAZGATÁS 1911
32. Zahar József: Indokolt-e a rendvédelem-tudomány fogalmának használata Vitaanyag, Rendőrtiszti Főiskola 2002. május 23.